

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК АНГЛОСАКСОНСЬКОГО ПРАВА (COMMON LAW)

Московченко Микита Андрійович

*студент бакалаврату факультету морського права
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова
м. Миколаїв, Україна*

Достдар Руслана Миколаївна

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри морського та господарського права
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова
м. Миколаїв, Україна*

Англосаксонська правова система є однією з найвпливовіших та найпоширеніших правових систем світу. Вона становить основу правового регулювання у Великій Британії та стала фундаментом для правових систем багатьох країн, що входять до англо-американської правової сім'ї. Її розвиток відбувався протягом тривалого історичного періоду, що сприяло формуванню унікального поєднання традиційного загального права, права справедливості та статутного права. Серед науковців, які досліджували цю проблематику, можна зазначити С. В. Васильєва, В. В. Власенко, Р. Давида, Ю. Корнелюка і Т. Кратко, Л. Луця, О. Русавську та інших.

У дослідженні В.В. Власенко зазначає, що формування англійського права тісно пов'язане із звичаєвими нормами англосаксонського періоду, які становили основу правового регулювання до нормандського завоювання 1066 року. Авторка підкреслює, що «загальне право» (common law) у його класичному розумінні почало формуватися саме після встановлення королівської влади нормандською династією, а його остаточне домінування над місцевими звичаями відбулося у XIV столітті [1, с. 4].

У період розвитку загального права виникла потреба у більш гнучких механізмах правового регулювання, що сприяло появі «права справедливості» (equity). В.В. Власенко вказує, що «право справедливості» було покликане доповнити і виправити недоліки загального

права», забезпечуючи можливість урегулювання тих правовідносин, які «common law» не охоплювало [1, с. 4].

Важливим етапом розвитку англосаксонського права стали реформи XIX століття, що привели до інтеграції «common law» та «equity» в єдину систему, де суди отримали повноваження застосовувати обидва елементи залежно від потреб конкретного випадку.

Сучасна англосаксонська правова система складається з трьох основних елементів: загального права, права справедливості та статутного права. Такий поділ забезпечує баланс між традиціями, судовою практикою та законодавчим регулюванням.

За даними Ю. Корнелюка і Т. Кратко, головною рисою англо-американської правової системи є «пріоритет судового прецеденту над іншими формами права» [2, с. 69]. У цій системі норми не створюються шляхом кодифікації, як у романо-германській правовій сім'ї, а формуються у процесі судового розгляду справ. Дослідники наголошують, що поєднання «common law» і «equity» дозволяє досягати балансу між формалізмом та гнучкістю права, «що забезпечує можливість адаптації до нових соціальних і правових умов» [2, с. 70]. Статутне право, у свою чергу, виконує роль нормативного підґрунтя, яке може конкретизувати або змінювати прецедентні правила.

Система джерел англосаксонського права включає: судові прецеденти; статuti (акти парламенту); підзаконні акти; принципи права справедливості; доктринальні джерела. Усе це формує складну, але динамічну правову структуру. Переваги англосаксонського права:

1. Гнучкість і адаптивність. Завдяки прецедентному характеру норми англійського права здатні швидко адаптуватися до нових обставин. Як зазначають Ю. Корнелюк і Т. Кратко, система є «відкритою до розвитку через судову практику», що дозволяє не чекати на законодавчі зміни для врегулювання нових суспільних відносин [2, с. 71].

2. Поєднання справедливості та формального регулювання. Завдяки існуванню «equity» англосаксонське право може забезпечити ефективний баланс між традиційними нормами та принципами справедливості.

3. Міжнародний вплив. Англосаксонське право широко застосовується у сфері міжнародної торгівлі, корпоративного права та фінансів. Його норми часто використовують як модель для врегулювання правовідносин у різних країнах світу.

Недоліки та виклики системи:

1. Складність доступу до правових норм. Відсутність кодифікації означає, що значна частина норм міститься у судових рішеннях, що ускладнює їхнє систематичне вивчення.

2. Ризик непередбачуваності правозастосування. Оскільки рішення судів можуть змінюватися, з'являються проблеми щодо стабільності судової практики.

3. Виклики глобалізації та цифровізації. Як зазначає О. Русавська, у сучасних умовах «правові системи світу зазнають суттєвих трансформацій», а отже, англійське право повинно адаптуватися до нових викликів [3, с. 30].

З огляду на сучасні процеси, можна визначити такі перспективні напрями розвитку англосаксонського права:

1. Часткова кодифікація окремих галузей. У галузях, де потрібна висока передбачуваність (корпоративне, фінансове, цифрове право), можлива подальша кодифікація норм.

2. Гармонізація із міжнародними стандартами. Зростання кількості міжнародних угод потребує адаптації англосаксонського права до загальносвітових тенденцій.

3. Удосконалення судової практики у сфері цифрових технологій. Виклики штучного інтелекту, цифрових активів та кібербезпеки потребують формування нових прецедентів.

4. Гібридизація правових систем. Англійське право дедалі частіше взаємодіє з континентальними моделями, що може призвести до появи змішаних правових конструкцій [4, с. 46].

Отже, англосаксонське право є однією з найдинамічніших правових систем у світі, здатне поєднувати багатовікові традиції з потребами сучасності. Воно має значний вплив на глобальні правові процеси та продовжує розвиватися під впливом нових соціальних і технологічних викликів. Незважаючи на певні недоліки, такі як складність доступу до норм і залежність від судових рішень, англосаксонське право має суттєвий потенціал для подальшої модернізації, що забезпечить його конкурентоспроможність та актуальність у майбутньому.

Література:

1. Власенко В. В. Історія виникнення та особливості застосування «загального права» та «права справедливості» в англо-саксонській правовій системі. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 5. С. 3–7.

2. Корнелюк Ю., Кратко, Т. Особливості становлення та розвитку англо-американської правової системи. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. 2020. № 4 (28). С. 69–76.

3. Русавська О. Діалог правових культур: законодавче та прецедентне право : дис. докт. Філософії : 081. Право. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2021. 185 с. URL:

<https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9757c89a-6874-421d-9215-24cf5f290437/content> (дата звернення: 09.12.2025).

4. Васильєв С. В. Концепції правової глобалізації: виклики та перспективи. *Наукові записки. Серія : Право*. 2023. № 2. С. 45–59.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-582-5-6>

КОНЦЕПТУАЛЬНА ДЕМАРКАЦІЯ КАТЕГОРІЙ ЛЕГАЛЬНОСТІ ТА ЛЕГІТИМНОСТІ У ЮРИДИЧНОМУ ВИМІРІ

Новак Дмитро Євгенович

*аспірант кафедри теорії та філософії права
Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

Теоретико-правова наукова доктрина доволі часто звертається до таких категорій, як легітимність та легальність: легітимність права, легітимність влади, легальне рішення тощо. Попри міждисциплінарну природу цих понять (зокрема, легітимність, яка є частиною понятійного апарату багатьох наук, політології, філософії, соціології), категорії легальності та легітимності мають важливе значення для юридичної науки не лише у контексті позитивного права, а й у філософсько-правовій площині. Їх розрізнення встановлює методологічні основи для праворозуміння та теорії держави.

З'ясовуючи природу цих категорій, звернемося до праці О. Іванченко, у якій вона обґрунтовує, що “поняття легітимність, яке сьогодні активно використовують в юридичній науці, в основній своїй природі містить соціолого-політологічний характер і в співвідношенні з легальністю, як юридичним поняттям, формує певний юридично соціологічно політологічний образ законності”. Водночас така позиція може непрямо впливати із праць М. Вебера. Для нього легальність є лише одним із механізмів легітимації, а отже юридична легальність не вичерпує соціально-нормативну легітимність.

Вебер розрізняв типи легітимного панування, зокрема традиційний, харизматичний і легально-раціональний. Легально-раціональний тип спирається на формально-правові правила, процедури та компетенції, тобто на легальність як спосіб обґрунтування влади. В емпіричній реальності ці типи можуть поєднуватися, однак зазвичай один із них є домінантним у конкретній державно-владній системі. З цього випливає, що легальність не є обов'язковою передумовою легітимності.